

שיחה בשניים עם... רותי נבון מגדלת יונקים

יוסי מלול - משק הבקר והחלב

הסיפור של רותי נבון מרתק למדי, אישה נוצרית שעברה מהפך בחיים, התגיירה, עלתה לארץ ובנתה משפחה בקיבוץ ובכל השנים - 35 במספר, עובדת ברפת בגידול יונקים, יחד עם בעלה אשר, שגם הוא רפתן ותיק. הרבה ניסיון ביונקיה ולקחים רבים

איך עברת מהפך, מנערה נוצרייה לאוהדת יהדות וישראל?

לפגישה עם חברה. על השולחן היה עיתון ובו כתבה על ישראל וזה היה מזמן, ב-1959. אני לא ידעתי שקיימת מדינה כזו והיכן היא נמצאת, העניין סקרן אותי מאוד, פתחתי ספר טלפון וחפשתי שם עם צליל יהודי - משפחת כהן, כדי להזמין לשיחת היכרות. עליתי, במקרה, על רב רפורמי שעבר מברוקלין והוא

גדלתי במדינת אוהיו בארצות הברית, שהיא פרובינציה למדי, באזור לבן נטו - במשך דורות ללא יהודים וללא כושים - גדלתי באנטישמיות גלויה. בגיל 21, לאחר שסיימתי לימודי אחות מוסמכת, הקדמתי להגיע

רותי ביונקיה

עבודות הגידול והם אף נותנים הרצאות אצלם בכיתה, במקום מגוריהם.

מה הם מאפייני גידול היונקים בישראל?

חשוב מאוד להבין את האופי של בעל החיים והגיל המיוחד הזה. כמו שהורה מגדל ילד, הוא צריך להכיר את הצרכים הפיזיולוגיים והתזונתיים, להבין את הסביבה ולא להיכנס ללחץ. עגלה היא חיה לא חכמה ויש לה זיכרון ארוך, כאשר משתמשים איתה בכוח היא נרתעת ולכן צריך הרבה סבלנות ללא שימוש בכוח. צריך להסתכל על האימא איך היא מקימה את העגל, מחממת אותו עם ריח פיה, הליטופים, הליקוקים וממנה אפשר להבין וללמוד המון. אני מלאת הערכה לפרה ולתגובות האימהיות שלה.

מבכירות הן סיפור אחר וגם אני כאימא צעירה לא ידעתי את כל התורה.

סבלנות היא מילת המפתח – ברפת הקטנה, באתי בכל לילה עם פנס ליונקיה ובדקתי כל ולד לפני השינה. נתתי טיפול נחוץ: אלקטרוליט, חימום, עזרה בהמלטה.

במעבר לרפת משותפת גדולה מאבדים את זה. אני גרה בבית קשת והרפת נמצאת בעין דור, מסייעים אותי ואני תלויה באחרים ובלוח זמנים מוגדר. אתמול בערב, למשל, לקחו אותי במיוחד לטפל בעגל חולה.

מה השתנה היום בגידול יונקים במהלך השנים?

בעבר לא היו אלקטרוליטים, סוג אחד בלבד של אבקת חלב שמבוסס על חלב סויה. היו מעט אנטיביוטיקות, לא בודדו מחלות ויראליות ולעתים נתנו טיפול שסיבך את המצב ולא נתן פתרון.

עבדנו בממשק כלובים שבהמשך העברנו לתאים.

מזה 20 שנה, מגדלים יונקים במלונות וזו התפתחות גדולה. היו שלושה משקים בארץ שגידלו במלונות, מבלי להבין יותר מדי, כי העתקו מאמריקה. עם השנים השיטה התפתחה ולא הייתי הולכת חזרה לגידול בתאים. שיטת המלונות עזרה מאוד נגד דלקות ריאות ומחלות מידבקות. כמוכן שהתפתחו גם חיסונים שעוזרים מאוד. דלקת ראות לא גרמה לתמותה אלא לחוסר התפתחות של שלד ורקמה.

המחלות נשארו: נותנים טיפול ליבשות נגד

רפת התבור בעין דור

וכך נשארתי בתחום גידול היונקים, בעבודה משותפת עם אשר, במשך 28 שנים, עד שהוא פרש בגלל פגיעה וניתוח בגב.

בינתיים כבר דניאל עבר משבר כלכלי וחברתי קשה ואנחנו, בגיל 40, חשבנו שאף אחד לא ייקח אותנו אליו, נענינו למודעה שקיבוץ בית קשת פרסם בעיתון. הייתה לנו נדוניה של שני רפתנים עם 4 ילדים וזה עזר לנו להתקבל. אשר השתלב מהר מאוד ברפת ותקופה מסוימת אף ריכז אותה, ואילו אני הצטרפתי למה שידעתי לעשות – גידול יונקים

עגלה היא חיה לא חכמה ויש לה זיכרון ארוך, כאשר משתמשים איתה בכוח היא נרתעת ולכן צריך הרבה סבלנות ללא שימוש בכוח

לעבוד עם בן זוג בענף, זה דבר מיוחד שצורך הרבה כוחות, לא?

רפת היא ענף עם לחץ נפשי וצריך אורך רוח וסבלנות. כשעבדתי עם אשר בעלי, זה נמשך 28 שנים והיה די קשה. מביא מתחים הביתה, כי באופן טבעי מדברים על הפרות ועל הרפת, מגיע טלפון שהחולב לא הגיע לחליבת ערב, יש המלטה קשה וצריך לחזור. הילדים כועסים כי הם משניים בתור, כי כמוכן, הרפת במקום ראשון לפני הכול ולא תמיד מצאנו את הזמן והסבלנות להיות איתם ולהקשיב לגדילתם. השמחה שלי שהם גדלו וגם הנכדים, 6 בגילאים שונים, עובדים ברפת ומכירים את כל

הזמין אותי לארוחה בביתם – בית יהודי חם עם מזווה ואוזני המן על השולחן, כי החג היה פורים – שם נדלקתי ברצון לדעת ולהכיר יותר את היהדות ואת ישראל.

ולארץ איך הגעת?

"בענף שלנו", שמעתי שיש פרויקט של ארגון נוצרי פרו ישראלי, שמסייע לתחזק בתי חולים בישראל. חסכתי כסף וקניתי כרטיס לכוון אחד ולאחר שהתקבלתי לפרויקט בהדסה עין כרם, עליתי לישראל כמתנדבת בבית חולים. לא היה לי כסף לכרטיס חזרה.

הגעתי לקיבוץ הזורע ושם ראיתי בחור שעלה מאנגליה וגר באזור המתנדבים, אשר שמו, ונקשרנו. כאשר סיים את השירות הצבאי נסענו ביחד ללונדון ושם גרנו כ-6 שנים ונולדו לנו 3 ילדים. התגייסתי ועלינו ארצה ב-1969 למושב השיתופי כפר דניאל. אחרי חודש הוא התחיל לעבוד ברפת, שאותה קנה המושב מקיבוץ גזר, שהתפרק באותה עת. הוא ריכז את הרפת כשלוש שנים ושם גם נולד לנו הילד הרביעי.

איך את נכנסת לרפת?

הימים ימי מלחמת יום הכיפורים. 5 מתוך 6 אנשי הצוות גויסו למלחמה ואשר נשאר לבדו ברפת. שתי חליבות ליום, כל המזון חולק באופן ידני, סלק מספוא, רודוס, תערובת. אשר ביקש ממני לסייע לו ברפת. הוא הבטיח לי שהעבודה מאוד קלה וביקש ממני לתת חלב ליונקים "אם את מגדלת 4 ילדים, אז גם עגלות ועגלים קטנים תוכלי לגדל". אני רצייתי לעזור

היונקיה לרגלי הר תבור

איך נראה סדר היום שלך?

אני מגיעה בהסעה לפני 07.00 ולעתים מוקדם יותר.

מגמיעה את היונקים ואחר כך מצטרפת אליי מריה בתום החליבה. אני נותנת קולוסטרום, כמה שניתן, ואפילו 6-7 ימים אך המינימום 4 ימים.

מגמיעה 4 ימים בבקבוק - 2 ליטר פעמיים ביום. בהמשך עוברת לאבקת חלב חמוצה (אני, בין הבודדים בארץ, שעובדת עם אבקה חמוצה, כדי לקצר את תהליך הגבון, עד שהחלב מגיע למעיים) וזה הורג חלק מהקריפטו.

שנים רבות נתתי חלב מלא וכיום חזרתי לאבקה בגלל הכלכלה. בחלב מלא הגידול טוב יותר ומעדיפה הגמעה כפולה. בשעה 14.00 מחכים לי להסעה ואני לא עצמאית שאם לא כן הייתי מגמיעה ב-15.00. כיום אני עושה את הפעם השנייה ב-13.00. המנה מבוססת על החזר 10% ממשקל הגוף. 4 ליטר לעגל במשקל 40 ק"ג. אני נשארת קבוע, לכל אורך התקופה, על 4 ליטר וזה דוחף את העגל לאכול תערובת, כי החלב לא מספק אותו.

יש מים בין ההגמעות, אך לא לפני שעה, כדי שלא ישלשלו כי הם לא מרגישים שובע.

מריה היא עולה מארגנטינה והיא חולבת בוקר במשך שנים. בין 7-8 היא מצטרפת אליי עד 10.00 ונותנת תערובת, מעבירה ולדות. אני מנקה את המלונות והכול לבד. פיתחתי שיטת

ויש להם שכל מוגבל. צריך לקבל אותם כמו שהם ולתת להם את המקסימום, אנחנו מעמידים את הפרות בתנאים תעשייתיים ולא כמו בטבע, מטפחים אותם לשיאים שלא קיימים בטבע.

יש לנו חלון קטן של הזדמנות לתת לעגלה להגיע למיצוי הפוטנציאל הגנטי. אנחנו רואים בה את הפרה העתידית היא נמצאת חודשיים במלונה וחשוב להכיר אותה ביומיום, לעקוב אחר דרכי ההתנהגות שלה

יש לנו חלון קטן של הזדמנות לתת לעגלה להגיע למיצוי הפוטנציאל הגנטי. אנחנו רואים בה את הפרה העתידית היא נמצאת חודשיים במלונה וחשוב להכיר אותה ביומיום, לעקוב אחר דרכי ההתנהגות שלה. המגדל מפתח עם הזמן את האינסטינקט להקשיב לה ולעקוב אחר התפתחותה.

לעגל אין הרגשת שובע כמו לבני אדם ואם נותנים מים, מיד לאחר ההגמעה, העגל ישתה וישלשל.

אני רוצה לראות שהעגל מעלה גרה אחרי 19-20 יום ועולה 20 ק"ג בתוך חודשיים. אנחנו כבר לא שוקלים, אבל רואים את ההתפתחות של העגלה שגדלה בגוף בפרופורציה משקל-גובה.

סלמונלות ואם מקפידים על 4 ליטר קולוסטרום ראשון מאימהות, שקיבלו חיסון K99 שהוא נגד סלמונלות פטוגניות, רוטה וירוס וקורונה וירוס, אזי כמעט ולא רואים יונקים שסובלים מסלמונלה, שהייתה הבעיה הגדולה - ואף היה מועדון סלמונלה ודלקת ריאות.

היו שלושה משקים בארץ שגידלו במלונות, מבלי להבין יותר מדי, כי העתקנו מאמריקה. עם השנים השיטה התפתחה ולא הייתי הולכת חזרה לגידול בתאים. שיטת המלונות עזרה מאוד נגד דלקות ריאות ומחלות חיידקות

לפני 15 שנה קיבלתי מלגה, מקרן הברון הירש, לנסוע לחודש לארצות הברית ולעשות מחקר אצל מגדלים במלונות במדינת אוהיו. יכולתי לשאול מגדלים ותיקים וטובים על המידות הרצויות של המלונה, הממשק, הרפד והציפיות מהגידול.

למלונות פתוחות יש יתרון שפחות חם בפנים, אבל מכיוון שהם על קונסטרוקציית ברזל, קשה להזיז אותן ויש נטייה לחפף בניקוי ולהשאיר זיהום בשטח, זה עלול להביא לבעיות בהמשך.

אצלי המלונה חמה בפנים, אני אוהבת שהאוכל והמים בפנים, ואז הוא לא מתחמם בקיץ ולא נרטב בחורף.

אני קושרת את העגלים בקולר מהיום הראשון וצריך מרחב בחוץ וגם מרחק מעגלים אחרים. בשמש העגל נכנס פנימה וכשנעים הוא יוצא לרדיוס סביב המלונה. אין חצר למלונה אבל יש קולר. את המלונות אני מכוונת פעמיים בשנה לפי השמש והחום בקיץ וכוונוי הגשם בחורף.

אני ממליצה על רשת צל לכל השטח, באם יש אפשרות כלכלית ותנאי שטח מתאימים.

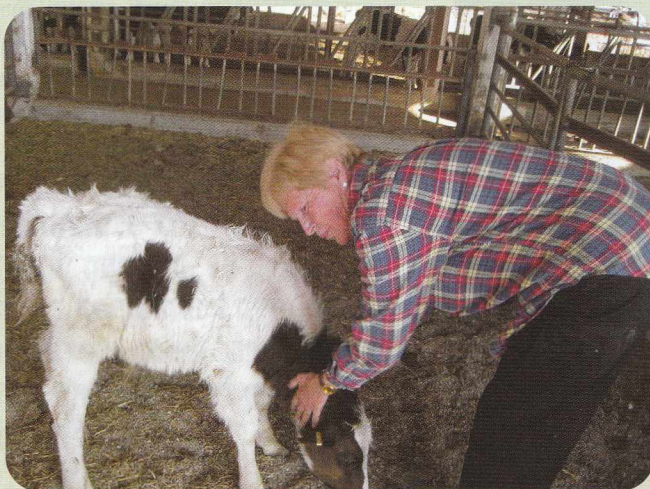
עשיתי 5-6 כתבות ל"הורדס דיירימן" על ניסויים שונים בגידול עגלות.

האם מה שטוב לבני אדם צעירים טוב גם לגידול עגלות ועגלים?

יש לנו נטייה להשליך מגידול ילדים לגידול עגלות, "להאניש" את בעל החיים. עם השנים והניסיון לומדים שבני בקר לא נותנים משוב

"יומן של טרזן"

רות נבון - רפת התבור

ביקשתי מהרופא המטפל של הרפת לבדוק את העגל. הרופא הסביר לי שטרזן גמד. גמדות בבני בקר הוא מום גנטי, מום כל כך נדיר שאין הרבה אינפורמציה כגון: התפתחות גופנית, עד איזה גיל הם חיים וכו'. בין כל המומים בבני בקר, "הגמדות" בין הנדירים ביותר. אישית אני מעולם לא שמעתי על מצב זה בבקר.

בגיל 3 חודשים העגל נגמל בקלות מחלב, והמשיך להסתובב חופשי בשעות הבוקר בסככה.

בגיל 4 חודשים המידות של העגל היו:

אורך הגוף: 75 ס"מ

גובהו עד הגב: 85 ס"מ

משקל: 40 ק"ג

בכל תקופה זו העגל לא סבל משלשולים והמשיך להתפתח יפה. טרזן לא עגל יפה, וזו אמת, אך הוא בעל אופי נהדר. כלפי חוץ יש לו גוף שדומה לדוד-מים עם רגליים קצרות ודקיקות. המאפיין אותו הוא הרצון העז לחיות ולשרוד.

כתבתי לביטאון האמריקאי הורדס-דיירימן והם העבירו את הנושא לשלושה מומחים מאוניברסיטת ויסקונסין שבחנו את העניין וענו, שלפי התיאור, זה אכן עגל גמד וזה נדיר מאוד בבני בקר ובמיוחד בגזע הולשטיין. הם המליצו לא להשתמש בו להרבעה ולדאוג לו לחיים ללא מאמץ.

לאחרונה הוא הועבר לפנימייה "רמת הדסה" שליד קריית טבעון, שמיועדת לילדים מיוחדים. יש שם גן זואולוגי בבית הספר, עם רופא וטרינר וחיות שמסתובבות באופן חופשי. מעודדים קרבה בין הילדים והחיות. לכל ילד יש חיה והמטרה שהילד יתקרב לבעל החיים ויקשור איתו קשר חיובי. הם סרסו את טרזן, הרכיבו עליו רסן ומטיילים איתו. מברישים אותו להנאה ואומרים שהוא מפונק, אבל גם "יפה וחתיך".

אימו עדיין ברפת התבור, נמצאת כעת בהיריון והיא אמורה להמליט בחודש ספטמבר. עד כה כל ההמלטות שלה היו תקינות לגמרי וייתכן וזה מקרי בלבד.

אנחנו, צוות הרפת, מאחלים לו אריכות ימים, עד 120

לאחר שלוש שנים ושלוש שנות עבודה כמגדלת בני בקר חשבתי שכבר "ראיתי את הכול". אך בחודש דצמבר 2007, ברפת "התבור" (רפת משותפת של קיבוץ בית-קשת וקיבוץ עין-דור), נולד עגל בהמלטה שלישית, כשבוע מוקדם, במשקל כ-10 ק"ג. העגל הזה לימד אותי, בהמשך, שיש עדיין הפתעות טבע!

העגל עבר לגור בסככה בתוך כלוב מוגן עם מנורת חימום. ניסיון העבר לימד אותי שלא פשוט לגדל ולד במשקל כה קטן. יש עבודה רבה לפני וגם דרוש מהעגל מאמץ אדיר ולא מעט מזל, כדי לשרוד את הימים הראשונים ואת כל המחלות של היונקים. העגל הקטן נקרא טרזן.

בימים הראשונים לחייו היה טרזן, כל העת, מתחת למנורת חימום. באותם הימים היה קור עז ורוחות, יום וליל. בהגמעה, קיבל העגל אך ורק ליטר אחד קולוסטרום, במשך 24 שעות, אשר מחולק ל-4 הגמעות. זה נתן לו החזר שמבוסס על 10% ממשקל גופו. העגל שיתף פעולה מהתחלה ובהמשך גם עמד וינק בתאבון.

בגיל שבועיים ימים שחררנו אותו בשעות הבוקר מהכלוב, כדי לאפשר לו להסתובב מעט בתוך הסככה.

בגיל חודש, קיבל טרזן חימום רק בשעות הערב והלילה, למשך שבוע ימים ולאחר מכן הוא עבר לתא מרופד, ללא חימום, ליד תא של עגלות גמולות. הוא התחיל לאכול תערובת, חציר משובח, והגמעות של חלב פעמיים ביום - ליטר אחד בכל הגמעה.

כדי לשמור על חום גופו, הלבשתי אותו ב"שכפץ" - פוך שעשוי ממעיל חורף של ילד בגיל 3. טרזן מאוד לא אהב את הלבוש החדש ותמיד ניסה להסיר אותו, בכל דרך אפשרית, כולל התקפות רוגז ולזרוק את עצמו על הרצפה ולשכב כמשותק או מת.

בגיל חודשיים, העגל התחיל לעלות גרה ואכל בתאבון רב אוכל גס והמשיך לקבל חלב פעמיים ביום. עם השיפור במזג האוויר ניתן היה להסיר מעליו את השכפץ. שמנו לב כי העגל רואה ושומע באופן תקין, אך ברור שטרזן שונה מאוד בהתפתחותו מעגל אחר שנולד במשקל נמוך. ניתן היה לראות שאין יחס בהתפתחות שלו בין הגובה ואורך גופו לבין התפתחות גופו, וגם ראשו צר לעומת עגל שנולד תקין וצומח יותר לראש של עז.

עבודה שבה שורת הכלובים מתנקה ונשארת בשמש, כמה שניתן, עד לקבלת עגלות חדשות.

על מה את יכולה להמליץ מניסיוןך העשיר בגידול יונקים בהיקף גדול?

המלונה

אין כמעט דלקות ריאות, וכך שיעורי הכשרות טובים יותר. החשוב שאין לעגלה תחרות עם חברותיה והיא מקבלת את כל תשומת הלב. יש תקופה מוגדרת של חודשיים שאותה צריך למצות עד תום ולתת טיפול לכל עגלה בנפרד. אפשר להתאים את המנה, אף אחד לא דוחק אותה והיא שקטה ורגועה.

"הכתמה" – העגלה היא חית עדר שנמצאת לבד חודשיים במלונה. אני לוקחת אותה עם עוד שתי עגלות ומעבירה אותן לתא במבנה, כדי שיתרגלו אחת לשנייה. זה יום של עקה, כי הם לא הכירו קודם והם לא אוהבים שוני אלא שגרה. הם נמצאות בקבוצה שבועיים, יום-יומיים בדי ואחר כך הן מסתגלות לקבוצה, תחילה שתי עגלות בהמשך לקבוצה גדולה. עושים "הכתמה קבוצתית" ולכן אסור להכניס ישר לקבוצה גדולה, אלא בהדרגה, כי בקבוצה החדשה הן נדחקות ומופלות מול האחרות. אחרי הבידוד במלונה צריך "גיבוש", כמו בצבא.

ריפוד

שנים שמתי שבבי עץ אורן שיש בו חומר שמונע מהזבוב להטיל בחומר. בשנים האחרונות עברו לעצי אקליפטוס והפסקנו להשתמש בו, כי מצאנו רימות וזה גורם לדלקת הטבור. מזה שנה אנחנו מרפדים בפצלי שמן והזבוב לא מטילה. יש כושר ספיגה ומרפדים בו בכל השנה.

שמעתי על החצץ וזה רעיון מצוין, אבל בשגרת העבודה באתר המיוחד שלנו, קשה לטפל וזו מחשבה טובה לעתיד.

קש זה אסון כי הזבוב מטילה למטה, הקש מתפרק וזה אוכל טבעי לרימות. זה נראה טוב בהתחלה, אבל אם פותחים למטה זה בעייתי מאוד.

תרופות

עובדת עם פרוביוטיקה שזה כמו LGG שמעתי משדמות מחולה שהיו בעיות של קריפטו והמליצו לי על זה, ניסיתי ולא הולכת אחורה. 21 יום נותנת פרוביוטיקה פעם ביום, כפית אחת בבוקר וזה עוזר במעיים. אני 10 שנים עם זה ומקבלת תוצאות טובות. קריפטו הוא פרזיט שמחליש את המערכת החיסונית. זה לא יקר כי אלה הם חיידקי חלב מיובשים, טבעי, ללא תופעות לוואי ולא מסוכן.

את הקריפטו רואים בגיל 8-9 ימים, יש ריח מיוחד, הצואה צהובה ורכה – יום-יומיים וזה מתפשט לשלשול 3 ימים ונעלם. הטיפול שלי הוא לחזק על ידי הורדת החלב ומתן אלקטרוליטים 3 הגמעות במשך יום וחצי וזה משתפר. בהמשך, נותנים ליטר מים וליטר חלב עם פרוביוטיקה. אני מודדת שתיית נוזלים באופן אישי.

תערובת

קונים סטרטר ממילובר, הכופתיות עושות אבק והם מצאו יותר עמידות, לא שמים אנטיביוטיקה בתערובת. ביום הרביעי קצת תערובת בדלי – 2 כוסות ולאט לאט, עד גיל חודש, הן אוכלות ק"ג ליום. כל יום מחדשים את התערובת ואת מה שנשאר אוספים ונותנים לעגלות הגדולות מזון גס – שנים נתנו חציר, כיום עד גיל

חודשיים, אין מזון גס בגידול אלא רק בקבוצות. בעד ללמד אותן מהר לשתות ולאכול, להוריד את הראש, כי כל ההתעסקות עם הדלי מפעילה אותן. עושים טיפול קרניים, בגיל שבוע, מורחים משחה וזה מצוין.

איך את מסתדרת שנים רבות עם טיפול בבעלי חיים קטנים ורגישים?

עם השנים למדתי שלא למדתי הכול. אני מתביישת על הטעויות אבל מזה למדתי, מבני הבקר, מהאימהות, מאנשים אחרים וגם מטעויות.

כיום, בגיל 68 אני עדיין דאגנית וזה קשה. הולכת עם זה הביתה וקשה לי להשתחרר. אני נהנית מאוד מהעבודה ועם המעבר לרפת המשותפת היה לי חשוב להכניס צורת ממשק בסיסית שאחריה יבואו עובדים אחרים וימשיכו. יהיו כמובן, שינויים אך את הבסיס רציתי לתת. השותפים הם שני משקים צנועים וקשה להם. חשוב שנושא היונקים יצליח ואני מבורכת בצוות מקצועי ותומך.

מקווה למשך ככל שאוכל, במשך שנים נוספות

אני רוצה לציין את אהרון בן אשר הידוע, שהיה מורי ורבי. הוא היה הכתובת הבלעדית וממנו למדתי המון גם בדרך, בצניעות, בשקט, בניסיון. הוא הסתובב בכל הארץ ובשילי הוא היה מורה נהדר.

הצוות של בית קשת עבר כולו לעין דור והוא הרוב בצוות ויש לו הרבה ניסיון וגיבוש. יש לנו הרבה מזל בזכות רוח הצוות. רועי, מנהל הרפת, הוא דמות מיוחדת מאוד, מקצועי ומסייע ככל יכולתו. יש לו דרישות ולרוב מוצדקות ואנחנו עובדים נהדר. ■